

JUBILEA

IVO POSPÍŠIL

HLEDÁNÍ RUDIMENTÁRNÍHO RUSTVÍ (K sedmdesátinám profesora Miroslava Zahrádky)

Jestliže bych české rusisty schematicky rozdělil na ty, kteří k Rusku přikládají spíše evropská měřítká a evropské hodnoty, a na ty, kteří vycházejí spíše z ruského specifika a pak teprve hledají možnosti srovnávání a širší souvislosti, musel bych profesora olomoucké Univerzity Palackého, literárněvědného rusistu **Miroslava Zahrádku** (*14. 5. 1931 v Kralupech nad Vltavou) přiřadit k těm druhým: jeho vědecká tvorba od samého počátku směřovala k analytickému ponoru do materiálu. Byly mu vzdálené teoretické konstrukce nepodložené tvrdou prací, studiem a zvažováním detailu; a v ruské literatuře především toho, co ji odlišuje, čím je specifická; to našel mimo jiné v látkovém i formotvorném tématu války.

Zahrádkovu literárněvědnou aktivitu lze rozdělit na několik oblastí: zkoumání válečné literatury, zejména prózy, rusko-české literární vztahy, literárněhistorická analýza ruské literatury 20. století (osobnosti, směry, styly) a systematické sledování ruské literární, zejména prozaické produkce. V tomto smyslu Miroslav Zahrádka byl a je jedním z mála rusistů, kteří byli a jsou současně literárními kritiky, popularizátory a vykladači ruské literatury, kterou kompetentně zprostředkovávají českému čtenáři.

Takřka na počátku řady jeho literárněvědných monografií stojí studie *O vývoji ruské válečné prózy: téma – žánr – styl* (1812–1853), která vyšla v Olomouci roku 1969. Válce jsou věnovány ještě další dvě práce, a to *Stalingradská bitva v literárním zobrazení: téma – žánr – styl* (Ostrava 1973, 2. vyd. 1975) a *Literatura a válka: etapy a tendence zobrazení Velké vlastenecké války v sovětské literatuře* (Praha 1980). Česko-ruským literárním vztahům jsou věnovány dva knižní soubory: *Alexandr Fadějev a Československo* (spolu se Ctíradem Kuče-

rou, Ostrava 1976) a *Sovětská literatura a my* (1981). Jubilant také vedl autorský kolektiv *Malého slovníku rusko-českých literárních vztahů (osobnosti ruské literatury v českém kontextu)*, který vyšel v Lidovém nakladatelství v Praze roku 1986. Nejbližší je mi však jiná Zahrádkova kniha ze 70. let: *Michail Šolochov. Motivy – kompozice – styl* (Lidové nakladatelství, Praha 1975), o níž jsem psal roku 1976 jako čerstvý absolvent brněnské rusistiky. Je to práce srovnávací, nořící se do stylu, kompozice a poetiky, a to jak v rámci ruské (v ní Zahrádka využívá svých rozsáhlých znalostí válečné prózy), tak jiných literatur, včetně české (Henri Barbusse, Jaroslav Hašek, Lev Tolstoj); jistým bílým místem jsou však nesrovnatelně důležitější – jak co do kvantity, tak kvality – vrstvy anglosaského písemnictví konce 19. a 20. století. Právě zde dokázal jubilant maximálně propojit tematologii s kategoriemi poetiky, se stylem, symbolikou a popisy přírody. Jeho podání má schopnost ozřejmit uměleckou sílu tohoto ruského nositele Nobelovy ceny, jediného, který žil se sovětským režimem sice v rozporném, ale jinak víceméně konformním soužití.

Zahrádka pravidelně přispíval a přispívá do významných literárněvědných, rusistických periodik u nás i v zahraničí, jeho studie byly publikovány na stránkách tehdejší Československé rusistiky, v různých sbornících u nás, v Polsku, v bývalé Jugoslávii, Rusku, Německu a jinde, stejně jako četné ohlasy na jeho práce. Nutno také zdůraznit jubilantovu organizátorskou a školitelskou činnost: vychoval řadu žáků, nyní renomovaných rusistů; nelze ani zapomínat na jeho aktivitu v České asociaci rusistů a MAPRJAL. Jeho zásluhou se v Olomouci vydávají *Rossica Olomucensia* a každoročně se konají Olomoucké dny rusistů svědčící o koncepčnosti olomouckého slavistického a rusistického pracoviště. *Habent sua fata libelli* – ale ještě složitější osudy mají lidé. Právě z tohoto hlediska nutno ocenit Zahrádkovu noblesu, s níž vnímal a přijímal práce, které mu nebyly svým naturelem, metodou a uchopením látky příliš blízké.

Na sklonku 80. let vychází kniha, kterou Zahrádka napsal spolu s jiným olomouckým rusistou a básníkem Dušanem Žváčkem pod názvem *Současná sovětská literatura let osmdesátých* (Olomouc 1989). K problémům tzv. socialistického realismu se jubilant kriticky vrací v brožuře *Dogmata a živý literární proces* s podtitulem *Jak vznikala úzká norma socialistického realismu a jak s ní ruská literatura bojovala* (Olomouc 1992). Další publikací vyrovnávající se se současnou literaturou byl *Ruský literární proces 80. a začátku 90. let* (Olomouc 1994). Kromě toho je Zahrádka autorem kompendia *Současní ruští prozaici* (Plzeň 1997) a spoluautorem (s J. Sovákovou) dvoudílného spisu *Literaturnyje tečenija i ličnosti russoj literatury XX veka* (Plzeň 2000–2001).

Jádrem Zahrádkovy literárněvědné produkce 90. let je však nepochybně dlouho očekávaná monografie *L. N. Tolstoj a ruská próza*, kterou vydalo olomoucké nakladatelství bratří Kašparů Danal s přispěním dvou firem a jejich kulturně založených majitelů. Po dlouholetých odbočkách, jimiž Zahrádka obohatil českou recepci ruské literatury, se tu vrací k hutné, analytické, faktografií nasycené práci, v níž zkoumá souvislosti Tolstého prózy s jinými ruskými autory, jako byli mj. M. J. Saltykov-Ščedrin, I. S. Turgeněv, V. M. Garšin nebo A. Kuprin. Poslední část práce tvoří líčení válečné prózy z rusko-japonské a první světové

války. Zahrádkovo celoživotní zaujetí tzv. válečnou prózou vyvolávalo dvojí reakce: uznání i kritiku, neboť bylo někdy chápáno jako málo literární a umělecké. Zahrádka však prokázal, že zkoumání této specifické vrstvy v ruské literatuře má smysl a přispívá k poznání onoho rudimentárního ruství, bez něhož bychom ruské literatuře tak dobře neporozuměli.

Práce *L. N. Tolstoj a ruská próza* je také příkladem Zahrádkovy analytické, literárněhistorické, faktograficky důkladně podložené metody. Doslova *per aspera ad astra*: literárněvědná práce je pro něho tvrdým bojem s kluzkostí materiálu a úporným hledáním materiálových a myšlenkových souvislostí; své závěry dělá s úzkostlivým lpěním na detailu. V této konkrétnosti a hutnosti, stejně jako ve schopnosti kritického hodnocení pramenů a umění formulační zkratky je síla Zahrádky jako literárního vědce, síla, která tvaruje jeho badatelský profil a buduje jeho nezastupitelné místo v současné české rusistice.

